

Les cartes de professió del monestir de Sant Bartomeu d'Inca

Quan una al·lota vol entrar al monestir per fer-se monja jerònima, una vegada que la comunitat està assabentada i amb el permís del Consell de dit monestir, ha de passar unes etapes abans d'entrar a formar part de la comunitat:

Postulantat: és la primera etapa i dura un temps prudencial perquè l'al·lota pugui anar coneixent la vida que vol abraçar i, a la vegada, ella pugui demostrar que la seva voluntat és la de ser monja d'aquest monestir. Es participa de la vida de les monges i fa vida de comunitat encara que no porta hàbit. En aquesta etapa s'ha de decidir si segueix endavant o si creu que aquest no és el seu camí, ja sigui perquè no és la vida que desitja seguir, perquè té alguna malaltia que li dificultaria portar la vida de comunitat segons les regles del monestir o que el seu caràcter és incompatible amb la vida de comunitat. Se l'ajuda a prendre la decisió de deixar el monestir i se l'aconsella mirar altres ordes de vida activa o contemplativa o simplement intentar, al mig del món, portar una vida, de fradina o casada, amb un compromís evangèlic.

Noviciat: una vegada que ha decidit quedar-se al monestir i seguir la vocació de monja de clausura, comença l'etapa anomenada noviciat, que sol durar, normalment, de dos a tres anys a criteri dels superiors comptant amb l'opinió de la pròpia novícia. És un temps de formació humana i espiritual, per això d'elles s'encarrega la mestra de novícies. Abans de començar aquesta etapa se celebra una cerimònia anomenada professió simple, on promet viure els vots

d'obediència, pobresa i castedat tot el temps que duri el noviciat i se la vesteix amb l'hàbit de l'orde, però, en lloc del vel negre, porta el vel blanc. Durant aquest temps també la novícia se sotmet a diverses proves: tests psicològics, revisió mèdica, examen d'intencions, etc. Quan ha acabat aquest temps de noviciat demana per entrar a formar part definitivament de la comunitat. Llavors totes les monges han d'expressar el seu consentiment mitjançant el vot secret. Una vegada que la comunitat l'ha acceptada, la superiora informa el Sr. Bisbe i li demana permís perquè pugui fer el que s'anomena professió solemne.

La professió solemne consisteix en un acte presidit per un capellà delegat del bisbe, en aquest acte la novícia fa professió solemne i promet els vots de castedat, obediència i pobresa, i presenta una CARTA DE PROFESSIÓ. Aquesta carta és un document que ratifica la promesa solemne que fa la monja de sotmetre's voluntàriament a la regla del seu orde. En ella es compromet a seguir de forma definitiva els vots de la vida religiosa: pobresa, castedat i obediència. Aquesta cèdula es llegia a la cerimònia també anomenada "presa del vel", ja que en el seu transcurs se li canviava el vel blanc pel negre. La carta es presentava a l'altar i, una vegada acabada la funció, la firmava la professa, la priora, el bisbe o el seu representant en presència de testimonis i de familiars de la nova monja. La carta una vegada validada es guarda a l'arxiu del monestir.

DESCRIPCIÓ DEL CONJUNT DEL MONESTIR

La col·lecció de cartes de professió del monestir de Sant Bartomeu consta d'unes 350 cartes realitzades des de 1534 fins a final del segle XX.

Les cartes majoritàriament es realitzen en paper, tot i que algunes peces estan fetes sobre pergamí. A partir del segle XVII les cartes es comencen a decorar, en un primer moment amb la mateixa tinta de l'escriptura, però a poc a poc s'hi introdueixen les aiguades i finalment altres tècniques com la impressió o la col·locació de fotografies. No tenen un format unitari. Les primeres cartes tenen les dimensions d'un foli. Així com evoluciona l'ornamentació de les cartes augmenta el seu volum, fins a adquirir les mides d'un doble foli. Ambdós models poden estar escrits en sentit horitzontal o vertical indistintament.

Llevat de les cartes realitzades a partir del darrer terç del segle XX que estan escrites en castellà, el seu llenguatge vehicular és el català, seguint un model que es defineix des dels seus inicis.

Cal destacar l'existència d'una de les cartes que, a més d'estar escrita en català, sota cada una de les línies està la seva transcripció en braille.

Només es coneix l'autor d'algunes cartes ja dins del segle XIX, i donada la qualitat d'algunes cal·ligrafies i algunes representacions, així com la seva unitat, fan possible que una de les monges fos l'encarregada de la seva realització.

Les cartes presenten un estat de conservació desigual, ja que en algunes cartes hi ha desperfectes causats per l'oxidació de les tintes o per la manipulació del paper.

ESTRUCTURA DIPLOMÀTICA DEL DOCUMENT

Tot i algunes diferències l'estructura diplomàtica de les cartes repeteix un model que es divideix en quatre parts: l'encapçalament, el text o professió, la data i les signatures.

1. Encapçalament. S'hi poden veure diversos elements: una sola creu, tres creus, Jesús, XPS, creu, Verge, Josep o Jeronimus. Pot aparèixer un dels elements o diversos. En un primer moment no és uniforme, es proven diverses formules. En algunes cartes no hi ha encapçalament. A poc a poc es fixa un model que s'organitza d'esquerra a dreta: Jesús, Maria, creu, Josep i Jeronimum. Des de final del segle XVII es generalitza la fórmula Jesús, Maria i Josep.
2. Text o professió. Està format per diversos elements que es repeteixen a totes les unitats. Sempre comencen amb "Jo" seguit del nom de la monja que professa i alguna dada referent al seu pare, pot ser el seu nom i en alguns casos pot esmentar la seva professió. Després d'això hi ha la promesa "faig professió i vot solemnement i promet obediència a Nostre Senyor Déu Jesucrist i a la verge Maria, mare seva concebuda sense pecat Original, y al benhaurat S. Jeroni pare nostre i al... bisbe de Mallorca i als seus successors. I a... priora de dit monestir i a les seves successores. Promet viure sense propi i amb castedat segons la regla de S. Agustí i guardar clausura perpètua en aquest monestir de S. Bartomeu del orde de S. Jeroni fins a la mort". Rere la promesa es fa una relació dels testimonis que normalment són el rector del monestir, dues monges i la priora.
3. Data. Pràcticament totes les cartes estan datades. Indica que està realitzada a Inca, el mes, any de la Nativitat de N. Senyor Déu Jesucrist i l'any, que pot està escrit en lletres, en números romans o en números.
4. Signatures. Algunes vegades no hi ha signatures, no hi són totes o fins i tot apareix sense signar.

INFLUÈNCIES PER A L'ORNAMENTACIÓ DE LES CARTES

En el moment de fundació del monestir les cartes de professió es redacten com a simples documents amb un aire de document legal. La seva estructura, com hem dit anteriorment, no és estable, ni tampoc el seu format. A poc a poc les lletres capitulars adquireixen força i augmenten la seva grandària ocupant tres o quatre renglons o fins i tot el lateral de la carta. Un altre element decoratiu que s'incorpora és l'alternança de la tinta de color negre amb algunes lletres o detalls en color vermell o també en color daurat.

La lletra capitular a partir de 1636 es combina sovint amb una orla geomètrica o vegetal. En aquests primers intents es fa una fina orla que en el interior té motius geomètrics o vegetals.

Aquesta orla a final del segle XVII adquireix un major volum i servirà per centrar el text. Les orles reproduïxen motius tipogràfics com els que es poden trobar a

les xilografies i gravats coetanis. Són majoritàriament motius vegetals, tot i que hi ha alguns animals, àngels i querubins. Els ramells de flors que formen la orla es desenvolupen sota el text. No totes les cartes presenten aquest tipus d'orla. Algunes tenen un orla simple formada per línies concèntriques i altres presenten només una lletra capitular profusament decorada. També hi ha cartes que no presenten elements decoratius. Possiblement el condicionant principal era la capacitat econòmica i la dot de la monja. Això també afectaria el material de les cartes, essent més car el pergamí que el paper.

Des de l'inici del segle XVIII les orles vegetals es combinen amb elements figuratius, que poden estar inserits a la garlanda o sota el text. Les figures més representades són la Immaculada, sant Agustí, sant Jeroni i sant Bartomeu, que són sants relacionats amb el monestir com es pot veure al retaule major de la seva església. En algunes cartes apareix l'emblema de sant Jeroni. També s'introdueixen sants que fan referència al nom de la monja que professa o al seu pare, com santa Rosa, sant Joan, santa Anna, entre d'altres. Hi ha molts pocs escuts d'armes, com per exemple l'escut Serra, ja que es tracta d'un monestir rural on no ingressen les joves de la noblesa.

Amb el pas del temps les figures formen escenes complexes amb paisatge de fons. A partir de 1734 hi ha una nova tendència i l'orla vegetal se substitueix per un esquema compositiu en forma de retaule. Els retaules poden tenir estructura arquitectònica, però també es poden ordenar com a composició de quadres envoltats per estructures mixtilínies. Aquestes cartes tenen com a models els gravats de l'època.

Tot i que el model anterior no s'abandona totalment, s'introdueixen variants. Les estructures se simplifiquen i les orles policromes adquireixen més espai. La carta es divideix en dues zones. A la part superior, una escena, i a la part inferior, el text.

Un altre model comú són les orles que imiten els escuts heràldics.

Cap al segle XIX s'introdueixen les composicions neoclàssiques, amb colors pastel al fons i línies rectes, més sòbries. També en aquest període apareixen les primeres cartes impreses i la utilització de làmines pintades per il·lustrar les cartes. També cal dir que algunes cartes perden valor estètic. A final de segle s'introdueixen elements nous com fotografies de les monges professes o el cas destacat d'una carta que sobre el text està escrita en braille.

Al segle XX, cal ressenyar que s'introdueixen elements modernistes. Hi ha algunes cartes signades i els dibuixos es comencen a fer en carbonet o a tinta.

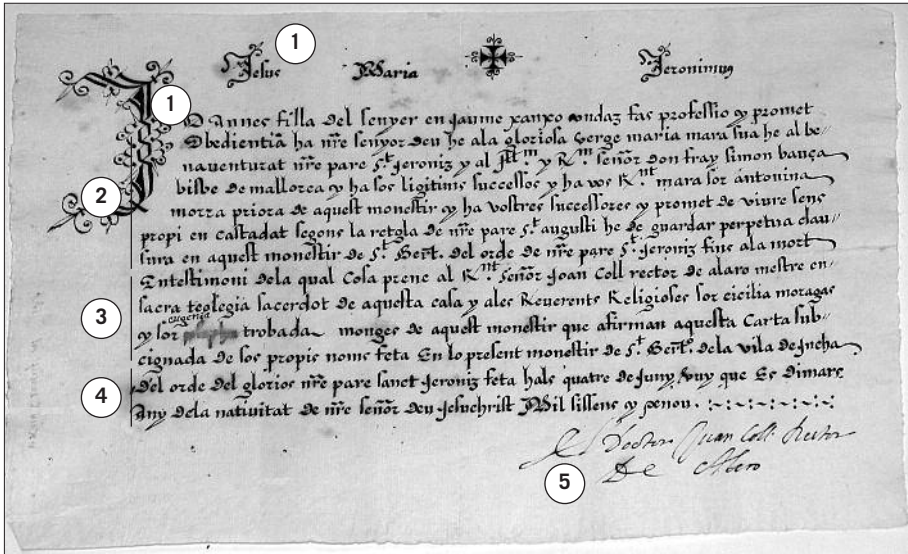
En darrer lloc, cal dir que la carta de la venerable sor Clara Andreu, realitzada en pergamí, possiblement és una còpia de la carta original, ja que no segueix els trets ornamentals de les cartes del seu període (1613) i no està signada.

TIPOLOGIES DE LES CARTES DE PROFESSIÓ

Un cop analitzada l'evolució dels ornaments de les cartes es poden distingir les següents tipologies:

- Cartes de professió sense elements decoratius. Es tracta fonamentalment de les primeres cartes, redactades a manera de document legal. Només la “J” inicial és un poc major que la resta de lletres. També n’hi ha alguns exemples al segle XIX i XX. Fins i tot alguna d’escripta a màquina.
- Cartes de professió amb lletra capitular destacada. Es comencen a desenvolupar des de principi del segle XVII i a poc a poc van adquirint major volum, fins a ocupar diverses línies. La lletra capitular sempre és la “J” tot i que donada la manca d’unificació lingüística de vegades se substitueix per la lletra “I”. Aquestes lletres poden representar elements geomètrics, carasses o vegetals, com una flor completa. Aquest model s’emprarà a tots els períodes. Sovint la lletra capitular destaca a altres models de cartes.
- Cartes de professió amb orla:
 - Vegetal. Aquest model es desenvolupa a partir de mitjan segle XVII. En un primer moment aquesta orla és molt prima amb elements vegetals estilitzats i geomètrics. En alguns casos també es representen amb dos quadrats concèntrics. Amb el temps aquesta orla es va incrementant, ocupant un terç de l’espai de la carta i centrant el text. Les orles poden ser en blanc i negre o policromes. En alguns casos la vegetació s’introdueix a l’espai del text mitjançant ramells de flors. Els elements poden estar distribuïts de manera lineal o formant garlandes.
 - Geomètrica. S’utilitza en diferents moments. Pot estar formada per línies concèntriques de color vermell o negre. A final del segle XIX s’introdueixen les greques entre les quals s’intercalen lletres.
 - Vegetal i figurativa. Són coetànies a les anteriors i aquest model perdurarà en el temps. Les garlandes vegetals es van combinant amb petits animals i amb representacions de sants. En aquest cas les garlandes també poden ser rectilínies o ondulants. Poden representar imatges vinculades al monestir com la Immaculada, sant Bartomeu, sant Jeroni i sant Agustí. També és freqüent que es representin sants relacionats amb la monja professa o amb la seva família, com per exemple santa Rosa, santa Caterina, sant Josep, etc. En aquests casos també s’inclouen escenes figuratives, no només la figura del sant.
- Cartes de professió amb estructura retaulística. L’orla decorativa en aquest cas se substitueix per una estructura a manera de retaule, ja sigui amb estructura arquitectònica o bé amb una sèrie d’elements a manera de quadres. Dins aquest conjunt també hi ha un grup en què el text es col·loca a la part inferior en forma de pedestal.
- Cartes de professió amb estructura heràldica.
- Cartes de professió amb motius decoratius modernistes. A les primeres dècades del segle XX el moviment modernista també influeix a les cartes de professió. Els elements més emprats són els àngels i motius vegetals. Aquest model perdurarà al llarg del temps.

ESTRUCTURA DIPLOMÀTICA DE LES CARTES

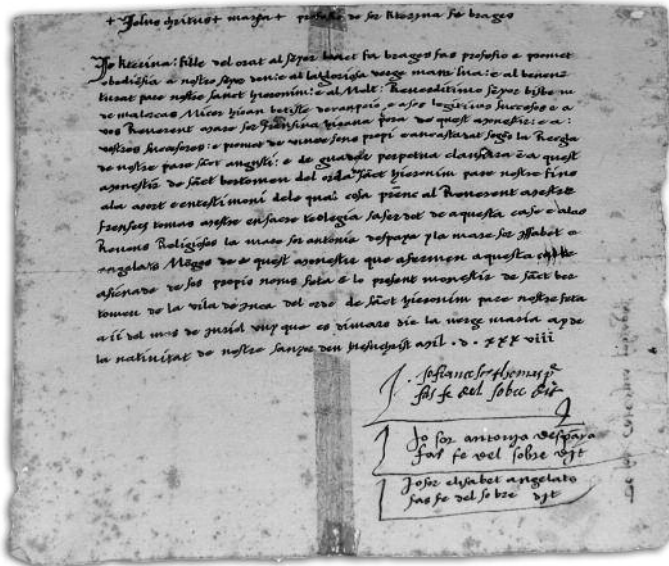
1. Capçalera
2. Promesa

3. Testimonis
4. Data

5. Signatures

ESTRUCTURA DIPLOMÀTICA DE LES CARTES

Carta de professió sense elements decoratius

Carta de professió amb lletra capitular destacada

Carta de professió amb orla vegetal i el seu model d'orla tipogràfica

Carta de professió amb orla vegetal i sants relacionats amb el monestir, i el seu model iconogràfic

Carta de professió amb estructura retaulística i un model tipogràfic

Carta de professió amb elements decoratius modernistes

BIBLIOGRAFIA

- BOVER. “El brodat mallorquí i la tipografia barroca mallorquina: una curiosa coincidència”, *Homenatge a Guillem Rosselló Bordoy*, vol. I, p. 249-254.
- FORTEZA. “Adornos tipográficos como marcas o escudos por las imprentas mallorquinas durante los siglos XVI al XVIII”, *L'art barroc a Mallorca*, p. 125-158.
- PUIG. “Tres cartes de professió de clarisses de Palma: sor Mª Ignàsia Fuster, sor Francisca Despuig i sor Mª Lluïsa Rosselló”, *Abadies, cartoixes i convents*, p. 99-116.
- *Colecció de xilografies mallorquinas de la Imprenta de Guasp fundada en 1579* (Biblioteca Lluís Alemany).
- ÁLVAREZ. “Cartas de profesión: su valor decorativo y documental”, *Memoria ecclesiae*, núm. 16, p. 493-502.
- CAMACHO. “Las cartas de profesión del convento del Císter de Málaga: un documento entre la devoción, el derecho y el arte”, *La clausura femenina en España*, p. 717-740.
- GONZÁLEZ. “Aspectos gráficos y visuales de las cartas de profesión monásticas”, *Signo*, núm. 4, p. 67-78.
- GÓMEZ. “El archivo de la Abadía de Santa Ana del Císter de Málaga: las cartas de profesión. ¿Documentos biográficos o artísticos?” *Memoria ecclesiae*, núm. 30, p. 239-250.
- MARCHANT. “Aproximación a la diplomática eclesiástica a través de la documentación conventual: las cartas de profesión de la abadía cisterciense de Santa Ana de Malaga”, *Boletín de la Sociedad Española de Ciencias y Técnicas Historiográficas*, núm. 3, p. 319-330.